

Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata

Marko Dragić*
mdragic@ffst.hr

UDK: 235.3 Rochus, sanctus (497.5)
235.3 Rochus, sanctus (=163.42)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno: 10. ožujka 2013.

Prihvaćeno: 9. svibnja 2013.

Među svecima o kojima je iznimno malo stručne i znanstvene literature jest i sv. Rok koji je zaštitnik od kužne epidemije, rana i kolere. Više od dvadeset suvremenih izvornih primjera o sv. Roku svjedoči iznimno štovanje toga sveca u katoličkoj tradicijskoj baštini Hrvata. Hrvati i danas pripovijedaju o čudesnim izlječenjima po zagovoru sv. Roka. U mnogim mjestima na blagdan sv. Roka hodočasti se u svetišta toga sveca, održavaju se procesije te priređuju velika narodna veselja. U usmenoj su komunikaciji i u naše vrijeme legende koje kazuju o sv. Roku i kugi. Versificirane legende koje se i danas pamte imaju iznimnu estetsku vrijednost. Fabula tih legendi u suglasju je sa životom sv. Roka. Hrvati katolici i danas se mole sv. Roku i preporučuju tome svecu. Usmeno-književni primjeri, obredi, običaji, te toponimi nazvani po sv. Roku nedvojbeno svjedoče kult toga sveca u katoličkoj tradicijskoj baštini Hrvata, te duboku ukorijenjenost hrvatskoga naroda u zapadnu kršćansku civilizaciju.

Ključne riječi: *kult sv. Roka, čudesna izlječenja, legende, vjerski i svjetovni običaji, molitve.*

»Domovina je dakle, baština te, istodobno, naslijeđena situacija koja proizlazi iz te baštine, ali i ono što se odnosi na zemlju, teritorij. No još više pojam domovine uključuje vrijednosti i duhovne sadržaje koji čine kulturu neke nacije. (...) U samom pojmu domovine, sadržana je duboka veza između duhovnoga i materijalnog vida, između kulture i teritorija.«

Ivan Pavao II.

* Dr. sc. Marko Dragić, redoviti profesor Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu.

Uvod

Sveti Rok je iznimno štovan svetac u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata. Međutim, taj svetac nije pobudio interes znanstvenika, te je literatura o njemu iznimno oskudna. Luka Ilić Oriovčanin i Mijat Stojanović uopće ne spominju blagdan sv. Roka. Najveći hrvatski etnolog Milovan Gavazzi u svojoj, inače, izvrsnoj monografiji *Godinu dana hrvatskih narodnih običaja*, publiciranoj koncem tridesetih godina dvadesetoga stoljeća, uopće ne spominje sv. Roka. Frano Ivanišević 1906. godine navodi samo dvije-tri rečenice o sv. Roku. Silvestar Kutleša u svojim zapisima koji su nastajali u dvadesetim i tridesetim godinama dvadesetoga stoljeća, a koji su publicirani u monografiji *Život i običaji u Imočkoj krajini*, samo navodi da se za blagdan sv. Roka hodočastilo u Vinjane. U isto vrijeme Vladoje Bersa u svojoj zbirci *Zbirka narodnih popievaka* (iz Dalmacije) 1944. navodi molitvu od tri stiha. Krešimir Mlač u antologiji *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike* (1972.) ne navodi nijedan stih o sv. Roku. Ivo Furčić osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća objavio je tri sveska monografije o narodnom stvaralaštvu u šibenskom kraju. Furčić samo u II. svesku navodi pet-šest rečenica o sv. Roku u zablacanskoj tradiciji.

Međutim, u narodnom pamćenju do naših dana sačuvana su svjedočenja o čudesnim izlječenjima po zagovoru sv. Roka; svetištima sv. Roka narod hodočasti, a na blagdan toga sveca održavaju se procesije; velika su slavlja.

U radu se primjenjuju metode: induktivno-deduktivna, terenski istraživački rad, analiza, komparacija i sinteza. Cilj je rada prikazati i multidisciplinarno interpretirati kult sv. Roka u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata. I u naše vrijeme kazuju se: legende o sv. Roku i kugi; te molitve sv. Roku. Pripovijeda se i o: svjedočanstvima o izlječenju po zagovoru sv. Roka; nekadašnjim običajima i obredima; starinskim pučkim veseljima od kojih su neka iščezla, a neka su modificirana. Najstariji zapis u ovom radu nastao je 1994. godine, a ostali zapisi nastajali su od 2005. do 2013. godine u dvadesetak mjesta u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.¹ U hrvatskoj tradicijskoj kulturi koristi se ime Roko. Sukladno tome pri navođenju primjera u radu, koristi se ime Roko. Blagdan sv. Roka narod naziva i *Rokovo* (primjerice u Virovitici); *Rokovdan* (primjerice u Popovu polju u Hercegovini).

¹ U radu se navode tri: Rkp. FF Split (Rukopisne zbirke Katedre za *Hrvatsku usmenu književnost i Hrvatsku tradicijsku kulturu u europskom kontekstu* Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu); Rkp. FF Mostar, (Rukopisne zbirke Katedre za *Hrvatsku usmenu književnost i Hrvatsku tradicijsku kulturu u europskom kontekstu* Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru); VI. rkp. zb. (Vlastita rukopisna zbirka). Te su rukopisne zbirke nastale kao rezultat autorovih izvornih terenskih zapisa kao i zapisa studenata filozofskih fakulteta u Splitu i Mostaru kojima je autor rada bio mentor pri izradi seminarskih, završnih i diplomskih radova iz kolegija: *Hrvatska usmena književnost i Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu* (značenje oznaka: D – diplomski rad, Z – završni rad, S – seminarski rad).

1. Život

Najčešće se navodi da je sv. Rok rođen 1295. godine u drevnom gradu Montepellieru u južnoj Francuskoj u bogatoj obitelji. Postoje pretpostavke da je kraljevskoga podrijetla – aragonskoga ili s Mallorce ili iz Mađarske. U hrvatskoj tradiciji je da su Rokovi roditelji bili otac, grof Ivan i majka, grofica Liberija. Njegovi su se preci borili za oslobođenje Svete zemlje. Prema najstarijem Rokovu životopisu njegovi su roditelji dulje vremena bili bez poroda. Molili su i zavjetovali se i Bog im je dao sina kojemu su nadjenuli ime Rok. Na tijelu je imao mrlju u obliku križa. Stoga se smatralo da je predodređen za redovnički život. On je još prije nego je navršio dvadeset godina ostao bez roditelja. Rok je tada prodao sva svoja dobra, a novac podijelio siromasima, stupio u Treći red sv. Franje te se kao siromašan hodočasnik uputio prema Rimu. Na hodočašću u Rim, Rok se zaustavio u mjestu Aquapendente gdje se dao na pomaganje okuženih bolesnika u bolnici. Tada se u toj bolnici dogodilo nekoliko čudesnih ozdravljenja. Daljnja postaja Rokova hodočašća bila je Cesena, a onda Rim. Ondje se zadržao oko tri godine te se na povratku u domovinu zaustavljao u Riminiju, Novari i Piacenzi. U svim tim mjestima pomagao je oboljelima od kuge.

U Piacenzi se Rok razbolio od kuge. Sklonio se u šumu i ondje hranio biljem. Neki životopisci spominju da mu je tada svaki dan dolazio pas noseći mu komad kruha. Taj prizor ovjekovječili su mnogi slikari. Talijanski patricij Gottardo Pallastrelli, naišavši na bolesnog Roka u šumi, upustio se s njim u razgovor. Patricij nije bio vjernik, ali se pod utjecajem Roka obratio, prihvatio ga i njegovao, dok Rok nije ozdravio.

Ozdravivši Rok se vratio u svoj zavičaj. Iscrpljen od teške bolesti, bio je pose izobličen tako da ga nisu mogli prepoznati. Uhitili su ga i doveli pred suca koji je bio njegov ujak. Budući da ga nije prepoznao niti povjerovao u njegovu priču sudac ga je utamničio. U zatvoru je proveo pet godina. Tada je ponovno obolio od kuge. Svećeniku, koji mu je podijelio svete sakramente, otkrio je tko je. Nakon pet godina tamnice Roka su našli mrtva u ćeliji koja je čudom bila preplavljena nebeskim svjetlom. Pokraj njega našli su zapis:

»Svi koji obole od kuge i zaištu pomoć sv. Roka, sluge Božjega, bit će iscijeljeni.«²

Preminuvši 16. kolovoza 1327. odmah je proslavljen raznim čudesnim znakovima.³ Sv. Rok je najvjerojatnije živio samo trideset dvije godine, dakle do

² Ante ŠKROBONJA, *Sveti od zdravlja. Ilustrirani leksikon svetaca zaštitnika*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2004, 167.

³ O sv. Roku vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, prir. Anđelko BADURINA, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1990, 512-513; Škrobonja, *nav. dj.*, 166-167.

1327., a neki navode da je živio od 1347. do 1379. (?) godine, te da je preživio pandemiju kuge od 1347. do 1353. godine.⁴

2. Kult, svjedočanstva o izlječenju

Mlečani su ukrali tijelo sv. Roka i prenijeli u crkvu San Rocco koju su franjevci sagradili u čast sv. Roku.⁵ Kult sv. Roka ubrzo se širio. Tako je sv. Rok postao štovaniji od tradicionalnoga zaštitnika kuge i epidemije starokršćanskog mučenika sv. Sebastijana. Kada je kuga početkom 17. stoljeća počela slabjeti, postupno se smanjivao kult sv. Roka. Pojavom pandemije kolere od polovice 19. stoljeća ponovno je oživljen kult sv. Roka kao zaštitnika od kolere.⁶ Zaštitnikom je i od rana, gube, te uopće zaraznih bolesti. Također je zaštitnik invalida i kirurga. Na čast sv. Roka moli se za životinje za zaštitu od bolesti, posebice za pse. (Zaštitnik je mnogih mjesta, a o tome je riječ u sljedećem poglavlju.)

U Podbablju Gornjem živa je tradicija da je unuka Mate Gudelja iz Zmijavaca čudesno izlječena od bradavica. Kada liječnici nisu mogli pomoći, Mate Gudelj zavjetovao se sv. Roku da će s unukom pješke doći iz Zmijavaca u Vinjane u crkvu sv. Roka. Stigli su u zoru i vidjeli da djevojčica više nema bradavica. Također se pripovijeda da je po zagovoru sv. Roka izlječena žena iz Vinjana koja je bolovala od raka.⁷

Sv. Roko zaštitnik je Murtera i za Murterine posebno važan svetac. Blagdan sv. Roka okuplja Murterine i podsjeća na teška vremena koja su uz vjeru i zajedništvo preživjeli. Godine 1760. kuga je harala Murterom. Tada su se stanovnici zavjetovali sv. Roku i molili da ih spasi od te neizlječive bolesti. Zavjet je glasio:

»Sv. Roko, užgat ću ti sviću, od kuge mi izbavi dičicu! I još ću ti napraviti kuću, na Vršini, oli na Raduču.«⁸

⁴ Usp. *isto*.

⁵ Badurina, *nav. dj.*, 512-513.

⁶ Škrobonja, *nav. dj.*, 166-167.

⁷ »Sveti Roko je svetac koji liči ljude i prija se išlo na zavjet pješke u Vinjane iz svi krajeva Imocke krajine. Kaziva mi Mate Gudelj iz Zmijavaca da mu je unuku izličiija. Mala je bila puna niki bradavica i nijedan joj likar nije moga pomoć. Uvik bi se bradavice vratile. Unda se on zavitova sveton Roku da će s unučicon pješke iz Zmijavaca doć. Ujutro kad su došli već se počelo razdanjivat i vidili su da mala više nema bradavica. Nikad jon se više nisu vratile. Priča se i da je izličiijo i ženu iz Vinjana od raka tako da je on čudotvoran i ako ko ima kakve tegobe ili bolesti, najbolje se zavitovat njemu« – zapisala je Kristina Čapin 2011., a kazala joj je u Podbablju Gornjem, Ana Čapin zvana Lucijušina, rođ. 1935. (Rkp. FF ST, 2011, S).

⁸ Zapisala Ivona Tolić na Murteru 2008., a kazala joj je njezina baka Ivanica Mudronja, rođ. 1928. (Rkp. FF ST, 2008, S).

3. Hodočašća, procesije i slavlja

Procesija je vjerska povorka koja ide s jednoga na drugo mjesto ili se obilazeći vraća na polazno mjesto. U procesiji se uvijek nosi neka sakralna stvar ili znak.⁹ U kršćanstvu se procesije pojavljuju u 4. st. kada su se u Rimu svakodnevno u drugoj crkvi sakupljali vjernici i potom kretali prema crkvi u kojoj će se održati euharistijska liturgija. U 11. i 12. st. procesije su se održavale u deambulatoriju, posebnom dijelu crkve. U srednjovjekovlju su posebno bile razvijene procesije s relikvijama kršćanskih mučenica i mučenika. U 16. st. najčešće su bile euharistijske procesije s hostijom u pokaznici. Na čelu procesije je križ, potom djeca, pa muškarci, zatim svećenici, niži po časti, iza njih viši, te najčasniji koji nose sakralni predmet. Na kraju povorke su žene.¹⁰

Od 1945. do 1952. godine vlasti su zahtijevale traženje odobrenja za održavanje procesija često ih odbijajući ili ih dajući sa zakašnjenjem. Od 1952. godine sve su procesije izvan crkvenoga prostora zabranjene.

Frano Ivanišević zapisao je da je u Poljicima procesija na blagdan Roka. Kroz selo se nosi kip sv. Roka, a djevojke, žene i poneki muškarac iza kipa idu bosonogi na zavjet.¹¹

Sv. Rok je zaštitnik Sutivana na Braču. Na zaštitnikov blagdan održava se procesija. Na misi se pjeva *Život sv. Roka*, a misa se drži na otvorenomu, ispred crkve. Kad dođe vrijeme procesije nosači se opet pripreme za procesiju. Obuku bijele majice i zelene pelerine i opet idu bosu u procesiju. Kip sv. Roka okite zlatom, a postolje cvijećem koje vjernici nakon procesije odnesu kući jer vjeruju da ih ono čuva od bolesti i nesreće. Kad završi procesija svi idu u glavnu crkvu i tu ostave kip sv. Roka koji nakon deset dana u procesiji vrate.

»Stivon je izgubi sve svoje običaje. Tamo se sve to starinskoga ukinulo. Jedino je ostalo vo za svetega Roka i Veliku Gouspu kad muški nosidu kipove u procesiji bosu.«¹²

Klišani ujutro idu na misu, a nakon mise je velika procesija kroz čitavo mjesto. Nekoć bi se navečer sastajali ispred crkve Blažene Djevice Marije gdje se uvijek izvodila neka mala predstava, iza koje bi bila duga *fešta* na Megdanu. Na fešti se pjevalo i plesalo. Bila bi tu i modna revija, a sve je to bilo praćeno bog-

⁹ Usp. Badurina, *nav. dj.*, 483-484.

¹⁰ Usp. *isto*, 487-488.

¹¹ Usp. Frano IVANIŠEVIĆ, *Poljica, narodni život i običaji*, reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Split, Književni krug Split, 1987, 455.

¹² Jeleni Marušić 2010. kazao je u Sutivanu na otoku Braču don Benjamin Capković, rođ. 1948. u Pučišćima na Braču. Zaredio se u Nerežišćima 1972. Prvo je bio kapelan u Pučišćima, a od 1973. do 2002. godine župnik u Gornjem Humcu i u Pražnicama. Od 2002. vrši svećeničku službu u Sutivanu. U Gornjem Humcu, Pražnicama i Sutivanu obnovio je mnoge stare crkvice. Kanonik je Bračko-hvarsko-viške biskupije i radi na sakralnoj kulturnoj baštini otoka Brača (Rkp. FF ST, 2010, S).

tim kliškim jelima. Takvu proslavu znali bi iskoristiti neki slikari pa bi održali izložbu svojih slika. Klape su se sastajale i pjevale.¹³

U Murteru dan Velike Gospe svetkuje se s najvećom vjernošću i pobožnošću. Velika Gospe i Sveti Roko sigurni su dani odmora. Na blagdan Velike Gospe Murterini idu u Gradinu na *basu*, jutarnju misu. Veliku misu slušaju u Murteru, s Gospina oltara svoje župne crkve. Na Veliku Gospu oko 17 sati u crkvi sv. Mihovila održavala se večernja iza koje svaka bratovština uzima svoj barjak i sa svojim članovima i s pukom kreće kroz selo koje u ovom slučaju nije okićeno. Ide se na Sveti Rok. U crkvi nije bilo obreda nego se samo odlažu barjaci i zatim se narod razide. Godinu dana nakon što je srdobolja zaobišla Dalmaciju 24. kolovoza 1897. godine kip sv. Roka dočekan je i u procesiji odnesen u kapelicu na Vršini, sada brdu Sveti Roko. U naše vrijeme cijeli je blagdan 16. kolovoza posvećen spomenu na strašno doba epidemije. Na brdu, u crkvi i uz crkvu, čitaju se *šternja*, pjevaju se lekcije iz kojih se može saznati da kuga nije jedina pošast koja je donosila Murterinima »naglu i nepripravnu smrt«.

U devetnaestom stoljeću (1836. i 1855.) cijelu je Dalmaciju obišla kolera, a 1896. i srdobolja. Na Dan sv. Roka procesija s kipom sv. Roka spuštala se na Zadvorje i prema župnom dvoru. U župnoj crkvi poslije obreda kip ostaje osam dana. Svaku večer tih osam dana je krunica, a nakon toga na blagdan sv. Bartola u procesiji su vraćali kip u zavjetnu crkvicu. Ispred kipa djevojčice su posipale cvjetne laticice. Kip sv. Roka nosila su četiri dječaka. Isti su dječaci nosili kip na Bartulovo natrag iz župne crkve na Vršinu. Prozori cijelog mjesta bili su ukrašeni šudarima, cvijećem i drugim predmetima koji su se mogli upotrijebiti kao nakit. U procesiji su pjevači crkvenog zbora pjevali razne prikladne pjesme i psalme. Žene su uglavnom molile ružarij ili zlatnu krunicu. Druge molitve se nisu prakticirale.¹⁴ U naše vrijeme procesijom povratka kipa iz župne crkve u crkvu sv. Roka obnavlja se sjećanje na nestanak kuge u Murteru.¹⁵

U Zblaću kod Šibenika blagdan sv. Roka jednak je Božiću »i još više od Božića«. Toga dana u Zblaće dolaze hodočasnici sa svih strana. Dolaze Zlarijnani, Krapljani, Prvičani, Vodičani i drugi iz okolice. Toga dana ori se pjesma na sve strane i pleše se.¹⁶

¹³ Marina Pleština zapisala je 2012., a kazao joj je njezin stric Ante Pleština, rođ. 17. ožujka 1950. u Klisu, živi u Solinu (Rkp. FF ST, sv. 2012, S).

¹⁴ Ivona Tolić zapisala je 2008. na Murteru, a kazao joj je Ratimir Skračić, Murter, rođ. 1939. (Rkp. FF ST, 2008).

¹⁵ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je spomenuta Ivanica Mudronja (Rkp. FF ST, 2008, S).

¹⁶ Usp. Ivo FURČIĆ, *Narodno stvaralaštvo šibenskoga područja, II. Mjesta uz obalu*, Šibenik, Muzej grada Šibenika, 1984, 453.

Na Svilaju,¹⁷ na Svetoga Roka bilo bi veselje. Sva mladež i djeca išli bi na Svilaju. Tamo bi se plesalo i pjevalo. »Nije se gledalo ni što nije asfaltirano, niti čija je zemlja.«¹⁸

Sveti Roko posebno se slavi u Bristivici, sjeverozapadno od Trogira u općini Seget. Kapela sv. Roka nalazi se pored župne kuće, oko kilometar i pol od župne crkve, a to mjesto na kojem se nalazi župljani zovu Livoda ili Livada. Na tome mjestu tradicionalno se slavi sveta misa. Na blagdan sv. Roka održava se procesija kao i na blagdan Velike Gospe, ali je procesija na dan sv. Roka dulja jer se ide kroz Livadu.¹⁹

Sv. Rok suzaštitnik je Kaštel Sućurca. U tom mjestu na blagdan Velike Gospe naveliko bi se pripremala hrana za blagdan sv. Roka. Na blagdan Velike Gospe išlo bi se crkvi Velike Gospe od Hladi. Mnogi su tu ostajali noćiti i vraćali bi se sutradan nakon procesije na blagdan sv. Roka. »I tako se i svetom Roku isto davalo zlato.«²⁰ U tom mjestu vjernici se sv. Roku preporučuju: »Sveti Roko, Boga moli, da nas kuga ne pomori!«²¹

Tugare²² slave *brgulju* sv. Roka.²³ Uoči *brgulje*²⁴ prije večere domaćica bi blagoslovljenom vodom škropila kuću i ukućane, gospodarske zgrade i stoku. Pripremala su se posna jela: soparnik, sočivice, pilo se vino iz bukare. Ujutro se išlo na misu, održala bi se procesija u kojoj se nosio kip ili slika sveca koji se tog dana štuje. Poslije mise bi se okupili i stari i mladi, družili su se, igrali kolo, pucali iz maškula, gađali pijevca. Živog pijevca bi namjestili za metu i za svaki hitac bi plaćali po nekoliko novčića i tko ga pogodi, njegov je. Običaj je da se na blagdan pozovu gosti iz susjedstva i to oni kod kojih su oni bili pozvani na njihovu *brgulju*. Kad je *brgulja*, dobro se jede, a običaj je da se od svakog jela

¹⁷ Svilaja je zajednički bunar, uređen tako da se skuplja što više kišnice, a Donjaci su se njime koristili za zalijevanje povrtnjaka.

¹⁸ Vesni Kalebić u studenome 2009. godine kazala je Nediljka Blagaić djev. Sinovčić. Rođena je 1930. u Donjem Selu na otoku Šolti gdje je provela cijeli svoj život s iznimkom nešto manje od dvije godine, 1944. i 1945., kada je bila u izbjegličkom logoru u El Shattu u Egiptu (Rkp. FF ST, 2009, D).

¹⁹ Tina Anterić zapisala je 2010., a kazao joj je Ivica Bošković, rođ. 1952. u Bristivici, remeta u župi Bristivica (Rkp. FF ST, 2010, S).

²⁰ Zapisala Karmen Carev 2010., a kazala joj je Ljubica Marica Carev, rođ. Žegarac. Rođena je i odrasla u Kaštel Sućurcu, a po udaji seli u Kaštel Gomilicu gdje i danas živi. Rođena je u listopadu 1933. (Rkp. FF ST, 2010, D).

²¹ Zapisala Karmen Carev 2010., a kazala joj je Ivanka Perišin, rođ. Duišin u Kaštel Novom, udana u Kaštel Kambelovac (Rkp. FF ST, 2010, D).

²² Znamenito mjesto Poljica nalazi se jugoistočno od Splita. Obuhvaća teritorij u trokutu od Stobreča do Zadvarja i Garduna na Cetini. Među dvadeset jednim poljičkim naseljem kulturno je mjesto Tugari koje i u suvremenom narodnome pripovijedanju baštini ime prema lijepoj djevojci duge zlatne kose i crnih očiju, Tugi koja je stolovala u tome mjestu i ondje izgradila Tugine dvore koji su kasnije prozvani Tugari (vidi Marko DRAGIĆ, Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnome pripovijedanju, u: *Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu*, 2/3, 2011, 21-44).

²³ Tugare, također, slave *brgulju* na blagdane: sv. Franje, Gospe od Začeca, Gospe od Karmena, sv. Kate, sv. Mare, sv. Ante.

²⁴ *Brgulja* – svetac, zaštitnik. *Brgulja* se poistovjećuje s krsnom slavom.

ponešto pošalje na dar i starijoj djeci od prijatelja uzvanika koja nije mogla doći na *brgulju*. Bio je to veliki trošak pa bi se neki domaćini žalili da ponekad više potroše za *brgulju* nego za Božić.²⁵

U Konavlima, ponad Cavtata, pod Đurinića dvorima stoji crkvice sv. Roka. Na tom je mjestu sv. Roko *fermo* kugu kad je hodila put Vitaljine i iz zahvale je narod podigao crkvu. Do današnjeg dana Cavtačani pod barjacima hodočaste na sv. Roka.²⁶ U Cavtatu je groblje *Sveti Rok* u kojem je mauzolej obitelji Račić koji je sagradio Ivan Meštrović.

Grad Komiža ima crkvu sv. Roka.²⁷ Ta crkva otvorena je samo kad je svetkovina toga sveca i služi se misa. Ljudi se dolaze pokloniti.²⁸

Sv. Roko zaštitnik je Drniša od 1731. godine kada je gradom i okolnim mjestima harala kuga. Nakon velikog pomora stanovništva te godine Drnišani su u čast sv. Roka podigli kapelu koja je prerasla u crkvu. Svake godine održava se misno slavlje i procesija u njegovu čast. To je Dan grada Drniša te se na gradskoj poljani održava pučka fešta. Grad Drniš je na svom općinskom grbu želio lik sv. Roka, pa je Ivan Meštrović u bronci uradio reljef koji predstavlja muškarca kojem pas liže ranu.

»Jer mu je pas donosio krv kad je bio protiran zbog toga šta je obolio od kuge i živio u špilji.«²⁹

Sv. Rok je zaštitnik Bibinja. U tome mjestu općepoznat je *kronikat*:

»Njega pape i mama nisu mogli dobiti pa su se zavitovali, ako in se rodi sin, da će biti svetac. Kad su mu umrli pape i mama, proda je imanje i putova sviton. Dilija je sirotinji, ali je cili život trpija nepravdu. Umra je odma iza Vele Gospe na 16. kolovoza.«

Toga dana procesija s kipom sv. Roka ide do kapelice na groblju. U procesiji se čita cijeli život sv. Roka.³⁰

²⁵ Zapisala Marina Perojević 2010. u Poljicima (Rkp. FF ST, sv. 2010, Z).

²⁶ Na svome putu zaobilaze *dole* između Pločica i Đurinića »da ne uznemire grčke duše koje i danas lutaju. O tome se pripovijeda: A još prije Roka u ove krajeve su se naselili Grci i tu živjeli dok ih suša nije istjerala. Oni su otplovili brodovima ili su im mrtvi ostali zakopani pod Rokom. U narodu je kružila priča da je u njihovim grobovima zakopano silno blago. Jednom davno skupila se silna mladost da će otkopavati i tražiti blago. Što bi danju iskopali, sutra bi zorom našli poravnato. Tako je bilo iz dana u dan, sve dok se dvojica kuražnih mladića nisu odlučila prikriti u crkvi i kroz otvor od vrata vidjeti što se obnoć događa. Kad je bilo o ponoći spustile su se niz brdo preko dola loze bijele lasice i svu zemlju poravnale. Od tad se nije više kopalo jer se među pukom proširilo da su grčke duše ostale čuvati svoje blago« – zapisala Marina Perojević u Splitu 2005., a kazala joj je Adela Roudi u Splitu 7. listopada 1958. Adeli je ispričala tetka Katica Kralj, rođ. 1913. u Cavtatu (Rkp. FF ST, 2005, S).

²⁷ Crkva je građena u obliku kule.

²⁸ Zapisao Domenik Kargotić 28. ožujka 2010. u Komiži na Visu, a kazala mu je Ecija Kerkez, djev. Vitaljić, rođ. 1935. u Komiži (Rkp. FF ST, 2010, S).

²⁹ Zapisala Tea Vranjković 2012., a kazala joj je Slavka Goreta, djev. Ivić, rođ. 1938. u selu Badanj kod Drniša (Rkp. FF ST, sv. 2012, S).

³⁰ Zapisala Vendi Bilandžić 2012., a kazala joj je Evelina Rusak, rođ. Boden. Rođena je na sam Badnjak 1928. na otoku Pagu, kao najmlađe od šestoro djece u svojoj obitelji. Kao malo dijete

Sv. Roko zaštitnik je sela Udovičići kod Otoka (kod Sinja). Toga dana na kuću se objesi hrvatska zastava. Ide se na svetu misu. Prije mise je procesija. Za vrijeme procesije na krov crkve se popnu dva momka između dvadeset i trideset godina te rukama zvone zvona. Sprema se svečani ručak na koji dolazi rodbina i prijatelji. Pripravi se gozba kao *malo vjenčanje*. Veselje traje cijeli dan, »jedni odlaze drugi dolaze«. Dugo u noć pjevaju se dalmatinske i druge hrvatske pisme.³¹

Zaštitnik Brtonigle kod Buja u Istri je sv. Rok. U tome mjestu za blagdan sv. Roka održava se višednevno pučko veselje, a za djecu je sagrađen *Rokoland*.

Sv. Rok je zaštitnik župe u Draškovcu u Donjem Međimurju. Tamošnja crkva nosi njegovo ime. Toga dana u toj župi veliki je blagdan i proštenje. Podnevnoj misi koja je glavni događaj dana prethodi velika procesija u kojoj sudjeluju vatrogasci, lovci, psi, domaće životinje, bolesni i djeca čiji je sv. Rok zaštitnik.³²

Franjevci su sa svojim župljanima u Virovitici od 1746. do 1752. godine sagradili crkvu posvećenu sv. Roku. Mnogi tu baroknu crkvu smatraju najljepšom crkvom u Slavoniji.³³ Tradicionalno je u Virovitici veliko narodno veselje na blagdan sv. Roka. Na Rokovo 2012. godine 90 raznih događaja u Virovitici posjetilo je 85.000 ljudi.³⁴ U Đakovštini se na Veliku Gospu svaka kuća priprema za blagdan sv. Roka. Već pred mrak dolaze bližnji i daljnji rođaci. Uoči Svetoga Roka zvone sva zvona, na čast njemu. Sutradan, na Svetoga Roka digne se svijet rano. Do zore dođu dva tri *licitera*, da što bolje medenjake prodaju. Matere spremaju djecu. Sve se sredi i pripravi za goste. Cure se oblače u novu *rubeninu* i tkanicu, nove cipele i maramu, pa i svilu i cvijetke. Momci obuku novu rubinu i hlače (»svetorokicu«), opašu se, obuju cipele; stave kapu na glavu, a *frosluk* na leđa. Nakon mise ljubi se »jaganac« (moći sv. Roka). Poslije podne dolazi mnoštvo svijeta iz drugih sela kako bi obišli oltar, darivali crkvu i zabavili se kod kola. Cijeli dan traje gozba, slavlje i veselje.³⁵

U Rakitnu kod Posušja nalazi se *Katin greb*. Predaja kaže kako su djevojku Katu Turci rastrgali konjima prije više od dvjesto godina jer je branila svoju

---

preselila se sa svojom obitelji u Zadar, gdje su ugodno i lijepo živjeli do Drugoga svjetskog rata. Nakon smrti oca i siromaštva izazvana ratnim događanjima, braća i sestre odlaze u razne krajeve svijeta. Teta Eva je sreću našla u Kaliforniji, ali svoje podrijetlo nikad ne zaboravlja i s ponosom ga ističe. Iako voli Ameriku uvijek kaže da Hrvatsku nosi u srcu (Rkp. FF ST, sv. 2012, S).

³¹ Zapisala Martina Tadić 2012. (Rkp. FF ST, sv. 2012, S).

³² Zapisala Marina Šarić 2010. u Donjem Međimurju, župa Svetoga Roka u Draškovcu, a kazala joj je Božena Krstić, djev. Ježutković, rođ. 1955. (Rkp. FF ST, 2010, S).

³³ Dragocjeni podatci o tome nalaze se u monografiji: Paškal Vjekoslav CVEKAN, *Virovitica i Franjevci*, 1977.

³⁴ Rokovo 2012. – 90 raznovrsnih događaja posjetilo oko 85.000 ljudi, <http://www.rokovo.com/2012/08/rokovo-2012-90-raznovrsnih-dogadaja-posjetilo-oko-85-000-ljudi/> (10.03.2013).

³⁵ Zapisala Zdravka Vranješ 2008., a kazivale joj je Evica Rack, njezina majka i Kata Milošević iz Budrovaca, rođ. 1922., djev. Skeledžić, kojoj je nadimak bio Abadžina, po svekru koji je bio *abadžija*, tj. pravio je *reblje*, muške ogrtače od smeđeg domaćeg platna – tada su svi u selu imali nadimke (Rkp. FF MO, 2008, D).

katoličku vjeru i nevinost. Grob je ograđen i njemu mnoštvo vjernika sa svojim svećenicima hodočasti na blagdan sv. Roka služeći svetu misu.³⁶

Na putu od Ravnoga prema Trebimlju u Rupnom Dolu³⁷ nalazi se Glavica sv. Roka. Na tom mjestu postoje temelji crkve sv. Roka. Narod pripovijeda da je ta crkva premještena u Trebimlju u Popovu polju u istočnom dijelu Hercegovine gdje se i danas nalazi crkva sv. Roka. Vjeruje se da je crkva sagrađena na temeljima starokršćanske crkve. Ta crkva posvećena sv. Roku spominje se 1629. godine. Nakon Domovinskoga rata crkva je obnovljena. Svake godine u njoj se na blagdan sv. Roka služi sveta misa i održava procesija. Također se udjeljuje sakrament svete krizme. Pripovijeda se da ta crkva ima vezu s najstarijim Gospinim svetištem na Balkanu Gospom Olovskom.³⁸ Međutim, tradicija o toj vezi je prekinuta.³⁹ U Donjim Bakićima kod Olova nalazi se crkva i svetište sv. Roka. U stara vremena procesija je išla od crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije (Gospe Olovske) do crkve sv. Roka.

***

Pored navedenih mjesta u Republici Hrvatskoj, sv. Rok zaštitnik je mnogih mjesta: Benkovec (općina Bednja u Varaždinskoj županiji), Mala Subotica (u Međimurskoj županiji), Petrakovo Brdo (naselje grada Duge Rese), Galgovo (naselje grada Samobora), Jazavica (u sastavu grada Novske), Skakavac (naselje u gradu Karlovcu), Karlovac Ludbreški (općina Sveti Đurađ, Varaždinska županija), Klana (općina u Primorsko-goranskoj županiji), Lovinac (općina u Ličko-senjskoj županiji), Lumbarda (općina na istoku Korčule), Medov Dolac (naselje u općini Lovreć), Prapatnice (naselje u općini Seget u Splitsko-dalmatinskoj županiji), Roždanik (u sastavu grada Novske), Stari Grad (na Hvaru), Sveti Rok u Lici i dr. Zaštitnikom je Subotice, Berega u Bačkoj, Carigrada i mnogih drugih mjesta. Po sv. Roku nazvan je vrh, te tunel Sveti Rok na autocesti Zagreb-Split.

Mnogo je krematonima nazvanih po sv. Roku, primjerice: u spomenutom Lovincu nalazi se mjesto Sveti Rok i punionica izvorske pitke vode *Punionica Sveti Rok*; *Poliklinika Sveti Rok* u Zagrebu; *Vila Sveti Rok* nazvana po crkvici sv. Roka koja se nalazi u blizini središnjeg osječkoga gradskog trga; *Planinarsko društvo Sveti Rok* u Svetoj Nedjelji; Zavod za javno zdravstvo Virovitičko-podravske županije nosi naziv sv. Roka; *KUD Sveti Rok* u Brežanima koji su u sastavu Karlovca itd.

³⁶ Predaju sam zapisao 1994. godine u Rakitnu, po kazivanju tamošnjih mještana (VI. rkp. sv. 1994).

³⁷ U tom mjestu živjeli su čuveni Andrijaševići od kojih su dvojica bili biskupi. Postojalo je i Kneštvo Andrijaševića. U Mostaru 27. veljače 2013. kazao mi je Stanislav Vukorep (VI. rkp. sv. 2013).

³⁸ Crkva uznesenja Blažene Djevice Marije u Olovu sagrađena je u 14. stoljeću.

³⁹ U Mostaru 27. veljače 2013. kazao mi je Stanislav Vukorep (VI. rkp. sv. 2013).

4. Legende

U usmenoj su komunikaciji Hrvata i u naše vrijeme legende o sv. Roku i kugi⁴⁰. U Pražnicima na Braču pripovijeda se:

»Da je bila kuga u Supetru i da je harala po Supetru, Bože sačuvaj, i da je išla da će put Nerežišć. I došla je do crkvice svetoga Roka, a sveti Roko vaze šćop pok udri po njon, iskoveda je vrlo, a ona se ope vratila pu Supetra i govori: – Šukadare, bukadare, vej nikad u Nerežišća. I eko la!«

U Supetru na Braču ima crkva posvećena sv. Roku. Kada je kuga krenula u Supetar susreo ju je čovjek:

»Imamo jenu malu crkvu svetoga Roka, zove se sveti Roko. I onda je hodila jena žena put Supetra i govori non ti čovik: 'A di greš?' 'Gren u Supetar.' On nju govori: 'Vrat se nazad!' A ona njega ugrizla za nogu. Oma mu je došla živa rana. A ti čovik je jemo kućina, pasa i onda ti pas njemu polančo nogu i on je ozdravi. A to žena se vratila nose. Da je on mogo pustit tu ženu u Supetar, cilo misto bila bi okužila ta kuga, sveti Roko koji čuva od bolesti, od kuge, i bi bi pomro cili Supetar. Al on je to vroti nose i onda je tako poštedi Supetar od kuge. A sveti Roko je jema tega kućina, koji je s njin u njegove dane u pustinji sta, i pas mu je nosi jist. Onda pas ima u usta jedan komad ka pogače, ka kruha, to je znak kako je on nosi u pustinju svetome Roku jist.«⁴¹

U Bogomoljama na Hvaru pripovijeda se:

»Čuo sam priču od naših starih ljudi da je nekad bila došla u naše selo kuga, kao ženska neka, i da je pravila pomoritad. I kad je ona s time bila gotova, tražila da je prevezu na Pelješac. I kad je iz sela išla, iz Bogomolja, da je na velikoj stini slomila nogu. Onda je kazala: Kukudare bukudare, u Bogomolju nikadare.«⁴²

***

U lirskim usmenim pjesmama i baladama *morija* je naziv za kugu. Protiv kuge recitirala se *basma*: »Šukodar, bukodar, / navr Brača nikadar. / Cok, jok, / Ne da sveti Rok.«⁴³ Ta je basma komponirana kao brojalica, a izgovarala se i protiv vještica.

⁴⁰ Kuga se, po narodnom vjerovanju, pokazivala kao kostur djevojčure u bijelim haljinama, a nestajala je u obliku vatre. Svojim dodiranjem je izazivala smrt. U srednjem je vijeku od kuge u Europi umrla trećina pučanstva. Mnogobrojni su kužni *grebovi* i *greblja*.

⁴¹ Zapisala Daria Rajević 2009. u Supetru na Braču, a kazao joj je Roko Jakšić, rođ. 1953. u Supetru (Rkp. FF ST, 2009, S).

⁴² Maja BOŠKOVIĆ STULLI (prir.), *Usmene pripovijetke i predaje*, Zagreb, SHK – MH, 1997, 384.

⁴³ Tvrtko ČUBELIĆ, *Usmena narodna retorika i teatrologija*, Zagreb, 1970, 34-38.

Versificirana legenda

U tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata od srednjega vijeka u usmenoj su komunikaciji versificirane legende o sv. Juri i sv. Kati. U naše vrijeme u živoj su tradiciji i versificirane legende o sv. Roku. Don Andro Ursić kazao je sljedeću legendu:

Zdravo Roče priblašeni,
molimo te poniženi,
da nas braniš od kuge,
da nam isprosiš dažd obilni.

Roditelji tvoji moljahu,
Boga i Divu ter prosahu,
milost da se porodiš.

Božju milost isprosiše,
Bog nebeski, jer znadiše,
da mu hoćeš ugodit.

Častna od roda, kad izajde,
na tve prsi tad se najde,
zlamen križa slavnoga.

Bogu služit započeti,
piću od majke ne hti uzesti,
ona kda postiaše.

Ti restući u mladosti,
mnoge jesi tad kriposti,
čudnovato prikazal.

Nauk dobri otca tvoga,
kad se dili svita ovoga,
poniženo jesi prial.

Jer blago ko ti ostavi,
kako Božji sluga pravi,
sve si ubogom podilil.

U tvem mistu prebivati,
ne hti, nego putovati,
za moć kužne pohodit.

Na daleko ti putuješ,
kužne rukom dotičujuć,
čudnovato ozdravi.

Od kuge se ne strašeći,
već slobodno ulazeći,
gdi se kužni nahode.

Dobrovoljno s njima stase,
ljubezivno nastojaše,
u njihovoj bolesti.

Tašču slavu za odnit,
tad se odluči uklonit,
jer te mnogo slaviše.

Ali tebe Bog proslavi,
cica vele tve ljubavi,
s crnim čudom velikim.

Jer kad prija kruh angjelski,
prikaza se zrak nebeski,
s kim ti obraz prosinu.

Bogu veće za ugoditi,
želio bi još trpiti,
svake trude i nemoći.

Ti speć pride angjel s neba,
ki ti reče, da na sebi,
naći hoćeš zlu nemoć.

Zbudivši se bol si očuti,
put gore se jesi uputil,
za ostale ne okužit.

U pustoši toj stojeći,
malo vode ti prošeci,
polag tebe izašavši.

Kako Iliju kruha dade,
istu milost ti imade,
kad ti ga pas donese.

Posli od kuge ti ozravi,
pustoš onu ti ostavi
i k domu se povrati.

»Svaki kužni, ki zazvati,
Roka bude, on će imati,
zdravlje kužnu nemoći.«

Tebe tvoji tad držaše,
za zločinca, te poslaše,
u tamnicu svezana.

Tebe slave svi veseljem,
jer ih križa ti zlamenjem,
čudno ozdravljaš od kuge.

Ti pretrpi dobrovoljno,
jerbo ne hti njim povoljno,
očitovat sam sebe.

Poniženo sad molimo,
da oslobodiš, svi prosimo,
sve nas od svih nemoći.

I u čas smrti ti si upravit,
molbe Bogu, da bi izbavit,
sve tve virne od kuge.

Iz pustoši svita ovoga,
molimo te obilnoga,
da nam isprosiš od Boga.

Pokle tilo tvoje slavno,
umri, tada sve prosjano,
tamno misto ostade.

Da poznajuć tve kriposti,
svi budemo u poniznosti,
tebe u vike slaviti.

Potekoše tad tamnici,
upisane na daščici,
ove riči najdoše:

Da si slavan Roče angjelski,
koji si imal dar nebeski,
svih od kuge ozdravit.⁴⁴

Navedena legenda samo počinje katrenom, a ostale su strofe tercine. Četvrti stih katrena doima se kao slučajan, ali u njemu se sv. Roka moli da od Boga izmoli dažd⁴⁵. Znano je da je sv. Rok u zabačenoj šumi molio Boga da mu podari vodu. Moguće je da je stoga u pamćenju ostao navedeni stih. Legenda je umjetnički vješto komponirana. Rime *aabc, dde, ffg, hhi, iij, kkj*, i td. daju legendi ritmičnost i melodičnost. Fabula legende u potpunosti odgovara životu sv. Roka.

5. Molitve

Mnogobrojne su molitve koje i danas kazivači kazuju. Svetačke molitve upućuju se svecima i sveticama Božjim kao molbe za zdravlje, sreću, uspjeh, blagoslov; kao zahvala za uslišane molitve; kao preporuka. Među tim molitvama su i molitve koje se upućuju sv. Roku. Neke su molitve minijaturne. U njima se

⁴⁴ Daria Rajević zapisala 2009. u Supetru na Braču, a kazao joj je don Andro Ursić u Supetru (Rkp. FF ST, 2009, S).

⁴⁵ Dažd – kiša.

preblaženoga i poniženog sv. Roka moli da nas brani od kuge. Takvu je molitvu zapisao Vladoje Bersa:

»Zdravo Roče priblaženi, molimo te poniženi, da nas braniš od kuge.«⁴⁶

U mnogim molitvama navodi se znamen križa s kojim je preblaženi Rok rođen, te njegovo kraljevsko podrijetlo, služba Božja, a sve na dobro roda kršćanskoga. Takvu molitvu i danas pamte u Komiži na Visu:

»Moli, Roče, priblaženi, da nam selo oslobodis. Moću tebi s neba datom: Putujuće ozdravljajući, a gubave ocistići! Zdravo, iznova, Roko sveti, krizen svojim, livin bokon, od kolina izvarsnega i od roda kroljevskega, a u službi visnjeg Boga, za na dobro roda karšćanskega!«⁴⁷

Slična molitva poznata je i u Splitu:

»Zdravo budi, sveti Roko, križen svojim livin bokon! Ti si roda krojevskega, sve u službi Boga svevišnjega, a za dobro puka karšćonskega! Moli, Roko, prebloženi, non da misto oslobodiš. Moću tebi s neba doton: putujuće prihvaćujući, bolesnike ozdovjući, a gubave očistići, grišne Bogu obroćujući!«⁴⁸

Prvih pet stihova u navedenoj splitskoj molitvi govori o rođenju i podrijetlu svetoga Roka. Potom se preblaženoga Roka moli da mjesto oslobodi, putujuće prihvati, bolesne ozdravi, gubave očisti i grješne obrati. U sljedećoj molitvi vjernik se preporuča *pričestitom* Roku:

»Zdravo Roko pričesti, Bog ti hoće milost dati, sve od kuge ozdravljati. Moli za nas sveti Roče, po velikoj tvojoj milosti. Amen.«⁴⁹

Navedenu molitvu tvore osmerci koje karakterizira rima *aaaba*. Murterini svetoga Roka mole:

»Zdravo Roče, naš presveti, od poroda izvrstnoga. S križem rođen i začet s lijeve strane boka tvoga. Na daleko otišavši, kužne ti si ozdravljao i njih rukom doticao, zdravlje si im povraćao. Zdrav ponovno, Roče sveti, zvan od glasa nebeskoga, tebi moć da Bog propeti, kugu dizati od svakoga.«⁵⁰

U Murteru narod svetoga Roka smatra odvjetnikom svoje duše i tijela, a o tome se, s koljena na koljeno, prenosi legenda:

⁴⁶ *Zbirka narodnih pobjevaka* (iz Dalmacije), sakupio ih, zapisao napjev i tekst Vladoje BERSA, Zagreb, HAZU, 1944, 218.

⁴⁷ Zapisao Domenik Kargotić 28. ožujka 2010., u Komiži na Visu, a kazala mu je Ecija Kerkez (Rkp. FF ST, 2010, S).

⁴⁸ Zapisala Fenka Žuanić 2011., a kazala joj je Željana Božanić, djev. Foretić, rođ. 1947. u Splitu (Rkp. FF ST, 2011, S).

⁴⁹ Branki Čičerić u Pučišću na Braču 2005. godine kazala Tonka Martinić, rođ. 15. listopada 1919. u Pučišću na Braču (Rkp. FF ST, 2005, S).

⁵⁰ Zapisala Ivona Tolić 2008. na Murteru, a kazala joj je spomenuta Ivanica Mudronja (Rkp. FF ST, 2008, S).

Roko naš sveti, ki križem na prsi,
 rođen za kugu predobit na svijetu,
 izliči sebe i neizbrojene druge,
 znamenom križa.

Da Bogu godi Stvoritelju svome,
 žarku pokaza svetu ljubav,
 kod se odreče u mladosti svojoj
 slove svjetovne.

Pak se radošen i srcem veselim,
 dođe na službu kužnih bolesnika,
 zdravlje im prošće i duše i tijela,
 od Gospodina.

Pokorni život i svete kreposti,
 njegove, Bogu bile su ugodne,
 te je znomenjem samo Križa svetoga,
 kužne ozdravljao.

Njega svi puci i narodi zemlje,
 časte i mole, ufanjem vapiju,
 a on milostiv svakoga pomoga,
 tješi i brani.

Roko presveti, odvjetniče mili
 i naše molbe ponizne usliši,
 te nas čuvaj kuge, grijeha kleta
 propasti vječne!

Drži daleko svojim utočišćem,
 od ovoga mjesta i sve okolice,
 biće preteške svokolike kužne,
 nemoći hude.

Zloćama strašnim i nevjerstvom svojim,
 mi smo desnicu Božju okužali,
 ti ga utazi da nas ne pogubi
 u grijehu našem!

Opet prikono mi te molimo,
 slasti nam prosi nedospjetne slave,
 gdje ćemo Boga na vjeke uživati,
 u družbi tvojoj.

Ocu i Sinu i Svetom Duhu
 Bogu jedinom hvala, čast i slava,
 koji nam Roka poda odvjetnikom,
 duše i tijela.

Amen!⁵¹

Pet strofa navedene pjesme govori o životu sv. Roka. Fabula tih strofa odgovara životu sv. Roka. *Leitmotiv* legende je sv. Roko koji je rođen s križem na psima i predodređen za pobijediti kugu. U preostalih pet strofa moli se

⁵¹ Isto.

sveca: »Te nas čuvaj kuge, grijeha kleta / propasti vječne!« U legendi se iskazuje kajanje jer: »Zloćama strašnim i nevjerstvom svojim, / mi smo desnicu Božju okužali, / ti ga utaži da nas ne pogubi / u grijehu našem!«

U Pučišću na Braču sv. Roku narod se preporučuje molitvom:

»Zdravo Roko pričesti, Bog ti hoće milost dati, sve od kuge ozdravljati. Moli za nas sveti Roče, po velikoj tvojoj milosti. Amen.«⁵²

U Dugopolju više puta u godini pjevali su se *lecijuni*; na Gospu od Karmena, Gospu od Sniga, na Imena Marijina, Svetoga Roka, Gospu od Zdravlja. Lecijuni su se pjevali prije svečane mise, kao uvod u blagdan, a tada bi se vjernici i ispo-vijedali da bi se mogli pričestiti i dobiti *prošćenje*.

»Zdravo, Roko, naš prisveti, od poroda izvrsnoga, s križem rođen i začet, s live strane boka svoga.«

Pripjev:

»Sveti Roko, Boga moli, da nas kuga ne umori!«⁵³

U Klisu vjernici mole sv. Roka, apostola ljubavi, koji je tješio ožalošćene, bolesne liječio, u znaku križa čuda činio:

»Sveti Roko, apostole ljubavi, posvuda di te korak vodia, bia si pozdravljen ka andeo s neba. Ispunjen žarkom ljubavlju, tješia si svuda ožalošćene, bolesnike lječia, čudu u znaku svetog križa činia. Zapali u našim srcima plamen ljubavi, kojim si i ti bia zapaljen i izmoli nam po tvom moćnom zagovoru milost, da ne malaksamo u dilima kršćanskog milosrđa. Amen.«⁵⁴

6. Grmarice

U Blatu na Cetini na blagdan sv. Roka počinjao se obavljati starinski posao nazivan grmarice. Grmarice su imale veliku ulogu u životu sela i kuća u selu. Prije je skoro svaka kuća imala u svojoj pojati po koje grlo stoke sitnog i krupnog zuba: ovce i koze, vola, kravu, konja, magare. Ovce i koze trebalo je za zimskih dana prehraniti, jer kad zazimi stoka sitnog zuba ostaje u »kozaricama« i »ovčaricama« i tada oni najviše jedu suhi jasenov grm, kojeg su vrijedne i marljive žene grmarice preko ljeta u pojate i staje nanijele i spremile za zimu. Tog jasenova lišća trebalo je dosta za zimu spremit.

⁵² Branki Čičerić u Pučišću na Braču 2005. godine kazala je spomenuta Tonka Martinić (Rkp. FF ST, 2005, S).

⁵³ Ines Banovac kazali 6. travnja 2006. u Dugopolju baka i djed: Lucija Plazibat, djev. Milić, rođ. 1933. u Dugopolju i Mihovil Plazibat, rođ. 5. listopada 1936. u Dugopolju koji je kao dijete ostao siročić. Radio je u splitskom škveru (Rkp. FF ST, 2006, S).

⁵⁴ Zapisala Marina Pleština 2012., a kazao joj je spomenuti Ante Pleština (Rkp. FF ST, sv. 2012, S).

Grmarice, kad bi pričale između sebe stalno bi govorele ili pitale koliko je koja u ljeto vreća grma ubrala i za zimu spremila. Bio je i zakon koji je određivao dan i datum kad će se u selu grm brati, kada će grmarice moći u brdo u grm ići. Kažnjivo je bilo prije toga dana grm brati. Branje grma je najčešće počinjalo za dan sv. Roka, 16. kolovoza. Tad bi cijelo selo bralo grm. Bralo se od jutra do mraka, »od zvijezde do zvijezde«. Svi su bili u šumi, samo bi domaćica ostala doma spremiti ručak. Grmarice su bile gladne, žedne i umorne. Ali i u tako teškom životu, šumom i gorom čula se pjesma, zdravi glasovi djevojaka, grmarica.⁵⁵

***

U Popovu polju (istočni dio Hercegovine) katolici na *Rokovdan* ne rade teže poslove.⁵⁶

Zaključak

Premda najstariji zapisi kršćanskih molitava u Hrvata sežu u 13. stoljeće, duhovna sakralna baština Hrvata iznimno je nedostatno istražena. Neki suvremeni znanstvenici u sakralnoj baštini traže supSTITUTE poganske baštine. Među svecima o kojima je iznimno malo stručne i znanstvene literature je i sv. Rok, zaštitnik od kužne epidemije, gube, rana, kolere; invalida, kirurga; od bolesti životinja, posebice pasa; te zaštitnik više od trideset mjesta u Republici Hrvatskoj. Nekoliko toponima, primjerice oronimi: Sveti Rok, Glavica sv. Roka, krematonim Sveti Rok u Lici i mnogi drugi krematonimi, tafonim Sveti Rok u Cavtatu, te tridesetak suvremenih izvornih primjera običaja, obreda, legendi, molitvi o sv. Roku navedenih u ovom radu svjedoči iznimno štovanje toga sveca u katoličkoj tradicijskoj baštini Hrvata. Običaji i obredi, legende i molitve imaju estetsku i životnu funkciju. Neke legende i molitve imaju antologijsku vrijednost.

Hrvati i danas pripovijedaju o čudesnim izlječenjima po zagovoru sv. Roka. U mnogim mjestima na blagdan sv. Roka hodočasti se u svetišta podignuta u čast toga sveca, održavaju se procesije te priređuju velika narodna veselja. U usmenoj su komunikaciji i u naše vrijeme legende koje kazuju o sv. Roku i kugi. Versificirane legende koje se i danas pamte imaju iznimnu estetsku vrijednost. Fabula tih legendi u suglasju je sa životom sv. Roka. Hrvati katolici i danas se mole sv. Roku i preporučuju tome svecu da im bude u pomoći. Usmeno-knji-

⁵⁵ Aniti Stanić 2007. kazala je Mara Franić, djev. Madunić, rođ. 1921., domaćica (Rkp. FF ST, 2007, S).

⁵⁶ Ljubo MIĆEVIĆ, *Život i običaji Popovaca*, knj. LXV. srpskoga etnografskog zbornika, Beograd, 1952, 164.

ževni primjeri, obredi, običaji, te toponimi nazvani po sv. Roku svjedoče kult toga sveca u katoličkoj tradicijskoj baštini Hrvata, te duboku ukorijenjenost hrvatskoga naroda u zapadnu kršćansku civilizaciju.

Neistraženost sakralne duhovnosti i uopće tradicijske baštine, upozorava nas na nužnost snimanja i zapisivanja nematerijalne kulturne baštine koju su naši preci kroz minulih četrnaest stoljeća sačuvali usprkos silnim patnjama, progonima i stradanjima. Odnos prema baštini odnos je prema upokojenim precima. Civilizacijski je čin sačuvati kulturnu baštinu i ostaviti je u nasljeđe potomcima.

Marko Dragić

Saint Rocco in the traditional heritage of the Catholic Croats

Summary

Among the saints about whom there is not much professional and scientific literature is St. Rocco who is the patron of plague epidemics, wounds and cholera. Over twenty original contemporary examples of Saint Rocco testifies that this saint is very worshiped in the Catholic traditional heritage of Croats. Croats even today talk about the miraculous healings through the intercession of St. Rocco. In many places during the feast of St. Rocco many pilgrims go to the shrine of that saint, holding processions and organizing a great national celebrations. In the oral communication even in our time there are legends about St. Rocco and the plague. Versed legends that are still remembered have an outstanding aesthetic value. The plot of these legends is in accordance with the life of St. Rocco. Catholic Croats even today pray to St. Rocco, and recommend to that saint. Oral and literary examples, rituals, customs, and toponyms named after Saint Rocco are indisputable proof that the cult of this saint in the Catholic traditional heritage of Croats, and also the deep rootedness of the Croatian people in the Western Christian civilization.

Key words: the cult of Saint Rocco, miraculous healings, legends, religious and secular traditions, prayers.

(na engl. prev. Marin Škobić)